گۆڤارێکی فکری، فەلسەفییە ، دوو مانگ جارێک دەردەچێت
ژمارە (٣٩) حوزەیرانی ٢٠١٣

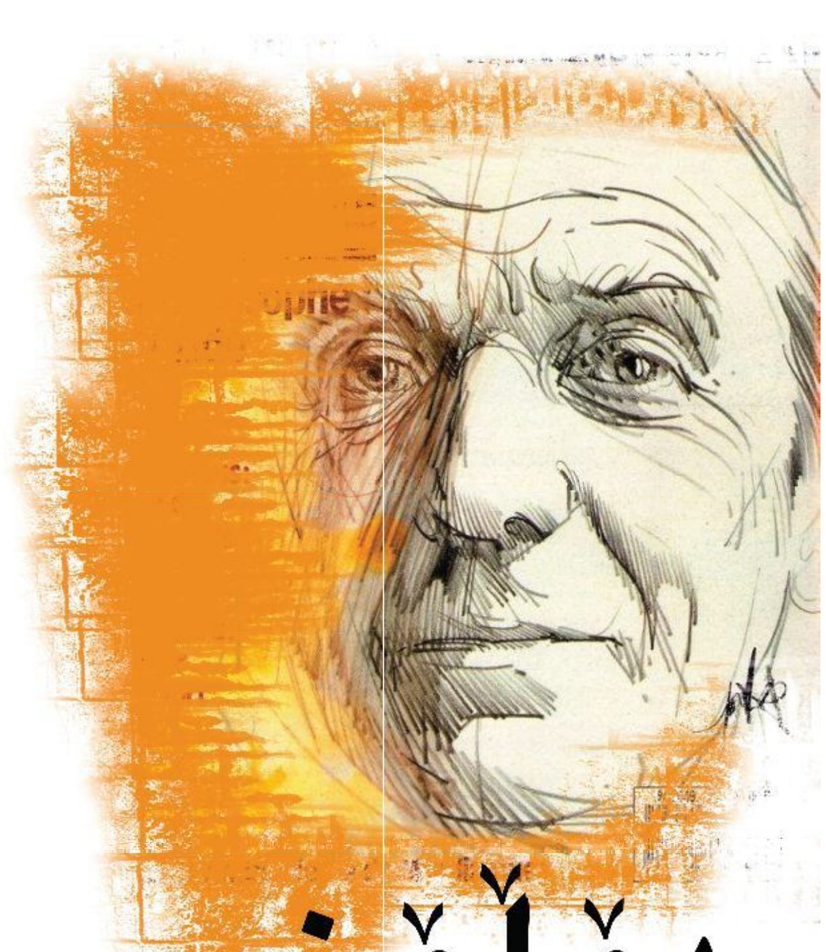

دۆلۆز
فەیلەسوفی جیاوازییەکان

ئا:سەلاح سەعید ئەمین

لەمانگی نۆڤەمبەری (1995)دا جیل دۆلۆز لە پەنجەرەی باڵەخانەکەیەوە لەپاریسی پایتەختی فەرەنسا خۆی هەڵدایە خوارەوەو بەوەش بۆ هەتاهەتایە لاپەڕەی یەکێک لەفەیلەسوفە هاوچەرخە فەرەنسیەکان داخرا، خۆکوشتنیشی دانانی سنورێک بوو بۆ کۆتاییهاتنی ئەو ئازارەی کەتەواو شەکەتی کردبوو، بەجۆرێک ڕۆژانی کۆتایی ژیانی بەئاستەم هەناسەی بۆ دەدرا.

ئەو لاواندنانەی کەبیرمەندو فەیلەسوفە فەرەنسی و جیهانیەکان بۆ مەرگی دۆلۆزیانکرد، دەرخەری پێگەی گرنگی ئەم فەیلەسوفەیە لەفەلسەفەدا، پێش ئەمانیش میشێل فۆکۆی هاوڕێی لەپێشەکی دوا کتێبیدا دانی بەپێگەی دۆلۆزدا ناوە، هەروەک فیلکس گاتاری ، شرۆڤەکاری دەروونی لەکتێبی «بەگژاچوونەوەی ئۆدیب»دا لەساڵی (1972) دەڵێت:سەدەی بیست و یەکەم سەدەی دۆلۆز دەبێت.ئەم کتێبە دوای سێ ڕۆژ لەچاپکرانی لەبازاردا نەما.

جیل دۆلۆز لەساڵی (1925) لەدایکبووەو لەزانکۆی سۆربۆن فەلسەفەی خوێندوە، یەکەم کتێبی (ئەزمون و زانیەت: وتارێک دەربارەی تیۆری هیۆم لەسروشتی مرۆڤدا) لەساڵی (1953) نوسی، شەیدایەکی زۆری بۆ فەلسەفە دەربڕی و وایلێکرد ڕوو بکاتە نوێژینەوە لەسەرجەم کایە زانستیەکاندا، دۆلۆز لەگفتوگۆیەکیدا لەگەڵ (کلێر بارنیە) باس لەوە دەکات، لەوەدا بەخت یاوەری بووە کەمامۆستایەکی زووی ناسیوە هەر بەتەدییە گەورەکانی وەک :ئەندریە جید، ئەناتۆل فرانس ، شارل بۆدلێری ناساندوە، کەئەمەش وایکردوە ئەدەب لەوانە فەلسەفیەکانیدا بایەخێکی گەورەی پێبدرێت، لەراستیدا ئەوەی دۆلۆز جیادەکاتەوە لەهاوڕێکانی تری لێکۆڵینەوەو نوێژینەوەیەتی لەکێڵگە و کایە جیاجیا مەعریفیەکاندا، لەئەنیشت ئەدەب و زمانەوانی و ئابووریدا دۆلۆز گرنگیدا بە شیکاری

فەلسەفی، سینەما، مانمانیک، ژینگە، لەکاتی باسکردن لەسینەماو ژینگەو پەیوەندی نێوانیان دەبێت بگەڕێینەوە بۆ ئەو پەیوەندییەی دۆڵۆز بەفەلسەفەی ژیان یان به «ژیان « ناویبردوە، کە هنری برگسۆنی فەیلەسوفی فەرەنسی سیمبووڵەکەی بووە، هەروەها ئەو چۆنێتییەی کە دۆڵۆز باسیکردوە سەبارەت بە ژیان و جیهانی سروشتی و چۆنێتی قوڵبوونەوەی فەلسەفی تیایاندا، بێ هیچ گومانێک کاریگەری برگسۆن بەروونی بەسەر بۆچوونەکانی دۆڵۆزەوە دیارە، کەپێیوایە ئێمە بەشێکین لەژینگەی دەوروبەرمان و دەتوانین لەم ژینگەیە تێبگەین، بێ ئەوەی سەیری گشتێتی و دینامیتیەکانی بکەین، وەلێ لەهەمانکاتدا دۆڵۆز پێداگری لەسەر ئەوە دەکات کەئەم سیستەمە ئاڵۆزە کەلەناو خۆیدا و لەنێوان رەگەزەکانیدا پەیوەندی ئاڵۆز هەیە، هەردوو رەگەزی جیاوازی و ئاگەرایش لەخۆدەگرێت، کەئەم مەسەلەیە پاڵی پێوە ناوە بیر لەزنجیرە گۆڕانکارییەکی بەردەوام بکاتەوە.

ئەوەی ئاشکرایە دۆڵۆز داوای ستایلێکی نوێیکردوە لەمومارەسەکردنی فەلسەفەداو دابڕانێکی دروستکردوە لەگەڵ مومارەسەکردنی تەقلیدی فەلسەفەدا ، ئەمە ئەو پێنەیە وامان لێدەکات تێگەیشتن و دەرککردنمان فراوانتر بکەین، لەبەرئەوەی فەلسەفەی دۆڵۆز بەگشتی هەوڵێکە بۆ کردنەوەی فەلسەفە ، هەوڵێکە بۆ دروستکردنی خەرقی فەلسەفی بەجۆرێک چوارچێوە کلاسیکیەکانی بیرکردنەوە تێپەڕێنێت، بەوەش بیرکردنەوە دەبێتە هەوڵی بردنەوەی نوێ و نائەقلیدی.ئەم مەسەلەیەش پەیوەندییەکی گرنگی بەو بابەتەوە هەیە کە ئێستا پێیدەڵێن - فەلسەفەی دۆڵۆز-کەشوێنەکەوتوەکانی پابەندییان بەو زاراوانەوە هەیە، کەدۆڵۆز دایهێناون بۆ بیرکردنەوە بەجۆرێکی جیاواز، ئەمەش کێشەیەکی بەردەوامە کەرووبەڕووی خوێنەری فەلسەفە لەئەوروپا دەبێتەوە، بەجۆرێک زاراوەکانی مەدلولی دیاریکراوی خۆیان هەیە و زمان رووبەڕووی بەرهەمهێنانی وشەی نوێ دەکاتەوە، وەک ئەوەی لای دۆڵۆز هەستی پێدەکەین لەزاراوەکانی وەک: «جەستە بە بێ ئەندام « و «کەرەستەکانی خواست» و «ریزۆم» ... هتد.لەبەرئەوەیە دەستگرتن بەزمانی دۆڵۆزیەوە گرنگە، بۆ تێگەیشتن لەفەلسەفەکەی و قوڵبوونەوە تێیدا.

ئەوەی دۆڵۆز دەکاتە فەیلەسوفێکی راستەقینە ئەوەیە لە کۆی بەرهەمەکانیدا هەوڵیداوە چەمکی فەلسەفی بەرهەمبهێنی و کاتێک باس لەهەندێ مەسەلە دەکات پەیوەندییان بەبابەتەکانی فەلسەفەی کلاسیکەوە نییە، وەک ئەدەب وسینەما.. دۆڵۆز ئەرکیزی خستوەتە سەر هەندێ چەمک وەک: ئاماژە و جوڵە و کات، لەرێکخستنی ژیاندا بەتوانابوو رێگەیەکی گرنەبەر کەسانی تر لەسەری رۆشتن، سەرقاڵی گەشەپێدانی ئەو کەرەستانە بوو کەلەزانستە مرۆڤایەتیەکاندا پسپۆران بەکاریان دەهێنن، زیاتر لەوەش بەسەربەخۆیی لەرەسەنایەتی لەشرۆڤەی فەلسەفیدا جیا دەکرێتەوە.

ئەم سەربەخۆییەش لەرێگە کلاسیکیەکان لەمومارەسەکردنی فەلسەفەدا وایکرد زۆرێک لەوانەی لەفەلسەفەدا پسپۆڕن، دۆڵۆز بەفەیلەسوفی جیاوازییەکان دابنێن، لەراستیدا لای دۆڵۆز بیرۆکەی جیاوازی بیرۆکەیەکی سەنترالیە لەسەرەتاوە تا کۆتایی، ئەمەش بووەتە ناونیشانی گەورەترین کتێبی» جیاوازی و دووبارە بوونەوە» ئەم چەمکەش لەجەوهەردا ئاماژەیە بۆ ئەو میتۆدە جیاوازەی کەدۆڵۆز لەمەمارەسەکردنی فەلسەفیدا گرتویەتیەبەر، ئەگەر ئێمە ورد بینەوە لەکلاسیکی فەلسەفەی باوەڕپێکراو لەسەرهەڵدانیەوە لەسەردەمی یۆنانی کۆنەوە هەتا ئەمڕۆ - وەک ئەوەی دۆڵۆز پێیوایە - دەبینین فیکر لەجیهاندا بەهۆی چەمکەکانی وەک: یەکێتی ، شوناس ، لێکچون، پێوەر.... هتد. کاردەکات، بەڵام دۆڵۆز لەگەڵ ئەوەی دان دەنێت بەوەدا، کەئەقلیدی فەلەسەفەی کۆن کەڵکی هەیە، بەڵام پێداگری دەکات لەوەی ئەم ئەقلیدە کە سودی مەعریفی و ئیدراکیمان پێدەبەخشێت، بەڵام سنورێک بۆ توانا فەلسەفیەکانمان دادەنێت، ئەم چەمکە ئەقلیدیانە کۆسپ لەبەردەم داهێنان و نوێکردنەوەدا دروستدەکەن، هەروەک چۆن رێگر دەبن لەگەشەکردنی شتە نوێیەکان، چونکە ئەرکیزیان لەسەرچەند شتێکی دیاریکراوە وەک (یەکێتی و لێکچون و دوبارەبوونەوە)کەلەراستیدا بناغەی بیداگۆجی دروستدەکەن لەپرۆگرامە فێرکارییەکاندا، بەڵام ئەو مەترسیەی دۆڵۆز هۆشداریداوە لەبارەیەوە ئەوەیە: ئەم ئەقلیدە لەفەلسەفەدا پاڵ بەمرۆڤەوە دەنێت بۆ ئەبەنیکردنی میتۆدێک لەبیرکردنەوەدا، بەڵام میتۆدگەلێکی تر هەڵدەوەشێنێتەوە کەلەسەر جیاوازی دروستبوون، کەگرنگیەکی گەورەی هەیە، چونکە دۆڵۆز پێیوایە- جیهان بەپلەی یەک- لەرووداوی ئاگەرایی پێکدێت، لەم جۆرەبیرکردنەوەدا بابەتی لێکۆڵینەوەو نوسین لەفەلسەفەدا بریتیە لە هەوڵی گۆڕینی خود، دۆڵۆز پێیوایە شوناسی خود دەکەوێتە ژێر میکرۆسکۆبی لێپرسینەوەوە، فیکر بەردەوام دەگۆڕێت و لەنێوان دوو زەمەنی جیاوازدا ئیشکالی نوێ سەرهەڵدەدات، هیچ لەوە خراپتر نییە - لەدیدی دۆڵۆزدا-مرۆڤ لەم ئیشکالیەتانە هەڵبێت و بۆچوونی دووبارەبووەوە بجوێتەوە..

سەرچاوە:

سایتی گۆڤاری الکویت
www.kuwaitmag. com